

Sebastian Stępień

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

**WYNIKI PRODUKCYJNE
GOSPODARSTW TRZODOWYCH W WIELKOPOLSCE
NA TLE KRAJU
JAKO WYZNACZNIK KONKURENCYJNOŚCI REGIONU**

1. Wstęp

Wielkopolska jest regionem, w którym produkcja trzody chlewnej od lat stanowi główną gałąź rolnictwa. Jednocześnie województwo wytwarza czwartą część krajowej produkcji żywca wieprzowego. Biorąc pod uwagę, iż spożycie wieprzowiny w ujęciu regionalnym jest zbliżone, producenci z Wielkopolski znaczną część swoich produktów muszą sprzedawać poza granice regionu. Oznacza to walkę konkurencyjną z gospodarstwami spoza województwa. Instrumentem tej walki stają się ceny oferowanych zwierząt oraz ich jakość, a ponadto warunki oferowane punktom skupu i zakładom przetwórczym. Sprzedaż żywca wysokiej jakości po niższej cenie możliwa jest jednak tylko w sytuacji produkowania przy mniejszych kosztach. W przeciwnym razie gospodarstwa nie byłyby w stanie realizować nadwyżki ekonomicznej, a w konsekwencji ich rozwój byłby praktycznie ograniczony.

Celem artykułu jest porównanie wyników produkcyjnych, w tym przede wszystkim kosztów chowu trzody chlewnej i ekonomiki gospodarstw trzodowych z województwa wielkopolskiego z rezultatami osiąganymi w Polsce ogółem oraz ocena konkurencyjności producentów uwarunkowanej cenami zbytu i jakością żywca wieprzowego.

2. Metodologia doboru danych

Analizą objęto gospodarstwa trzodowe prowadzące rachunkowość rolną dla IERiGŻ w Warszawie w latach 1990-2003. Dane dla kraju ogółem pochodzą z

rocznych publikacji „Kierunki i skala produkcji w gospodarstwach prowadzących rachunkowość rolną” (dla lat 2002-2003 dane są szacunkowe), natomiast dla Wielkopolski wykorzystano dane niepublikowane, wygenerowane na zamówienie autora [Pokrzywa 1994-2003; Juchnowska 2003]. Źródłem danych z gospodarstw były książki rachunkowe prowadzone przez rolników pod kierunkiem terenowych inspektorów rachunkowości rolnej – pracowników Instytutu. Zbiór gospodarstw był próbą celową – przy wyborze kierowano się typowością jednostek pod względem struktury obszarowej oraz przeważała tendencja doboru podmiotów nastawionych prorynkowo. W związku z tym badane gospodarstwa należą do grupy gospodarstw stosunkowo silnych ekonomicznie, osiągają wyższy poziom produkcji i lepsze wyniki gospodarowania niż ogół gospodarstw indywidualnych w kraju. Tym samym uzyskane oceny nie upoważniają do ich bezpośredniego uogólnienia na wyniki przeciętnych jednostek w kraju lub w regionie¹. Na ich podstawie można jednak wykazać zmiany w strukturze badanych zjawisk i tendencji rozwojowych. Można również dokonać analizy porównawczej wyników gospodarowania jednostek o podobnym potencjale produkcyjnym z różnych regionów lub danego regionu na tle kraju i w ten sposób wskazać poziom oraz przyczyny zróżnicowania.

3. Charakterystyka badanych gospodarstw

Badane gospodarstwa stanowią grupę gospodarstw jednokierunkowych trzodowych, a średni udział produkcji żywca wieprzowego w produkcji końcowej stanowi około 75% (od prawie 63% w latach 1990-1991 do ponad 75% w latach 1998-2001). Są to zatem jednostki wysoko wyspecjalizowane i o poziomie dochodu decyduje głównie poziom kosztów i przychodów generowanych z chowu trzody chlewnej. Liczba gospodarstw dla kraju ogółem wynosiła od 164 w 1990 r. do 278 w 2001 r. (średnio 224 jednostki). Dla regionu Wielkopolski liczba gospodarstw mieściła się w przedziale od 47 gospodarstw w latach 1991-1993 do 75 gospodarstw w 2001 r. (średnio 60 jednostek).

Przeciętny obszar gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną dla IERiGŻ wyniósł w badanym okresie dla regionu 15,7 ha UR, dla kraju – 17,8 ha UR. Jest to wynik dużo lepszy niż ogółu gospodarstw indywidualnych w kraju. Jednocześnie można zauważyć wysoki wzrost powierzchni ziemi od początku lat dziewięćdziesiątych, co świadczy o towarowym charakterze badanych podmiotów. Największą grupę stanowią jednostki o powierzchni 20-50 ha, najmniejszą zaś jednostki obszarowo najmniejsze (do 5 ha) oraz największe (powyżej 50 ha). Wskaźnik bonitacji gleb kształtował się w granicach 0,87-0,92, przy czym w regionie był średnio o

¹ Stopień przewagi gospodarstw IERiGŻ nad gospodarstwami indywidualnymi w kraju (badanymi przez GUS), mierzony wartością produkcji podstawowych produktów rolniczych na 1 ha UR, w latach 1990-2000 wynosił 20-40% na korzyść tych pierwszych (por. [Wyniki rachunkowości... 2001, s. XXXIII]).

kilka procent wyższy. Jeśli chodzi o strukturę zasiewów, to przeważały w niej zboża (około 80%), w tym przede wszystkim pszenica, jęczmień i mieszanki zbożowe, a zmniejszył się udział żyta jako zboża paszowego. Wyraźną różnicę daje się natomiast zauważyć w zakresie plonów. Są one w Wielkopolsce średnio o około 5 dt/ha wyższe aniżeli w kraju. Decyduje o tym przede wszystkim wyższe zużycie nawozów oraz środków ochrony roślin przez gospodarstwa w regionie.

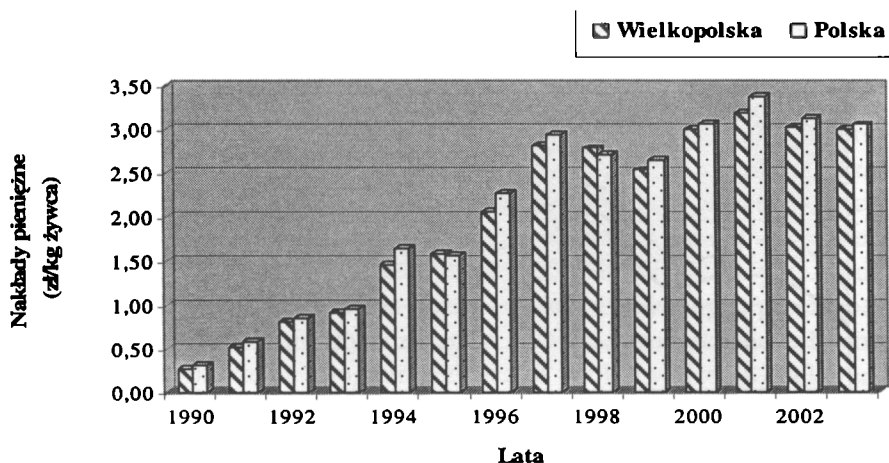
Gospodarstwa trzodowe w Wielkopolsce charakteryzuje również wyższy poziom wyposażenia w środki trwałe do produkcji (w przeliczeniu na jednostkę powierzchni), a co za tym idzie, wyższy poziom amortyzacji. Średnio na jeden hektar użytków rolnych wartość środków trwałych w regionie jest o 5-10% wyższa niż w kraju ogółem. Daje to rolnikom z regionu większe możliwości zastąpienia pracy żywej pracą uprzedmiotowioną, podnosi jednocześnie wydajność pracy oraz stwarza warunki do rozwoju produkcji na szerszą skalę (przede wszystkim w zakresie tuczu żywca wieprzowego, który wymaga stosunkowo dużo nakładów kapitału). Tym bardziej, że liczba osób w wieku produkcyjnym dla gospodarstw w Wielkopolsce i Polsce ogółem jest bardzo zbliżona i wynosi w poszczególnych latach od 2,4 do 2,8 osób na 1 gospodarstwo.

4. Kształtowanie się kosztów chowu

Koszty produkcji gospodarstw trzodowych wyrażone są poprzez nakłady pieniężne poniesione w danym roku na produkcję rolniczą. Nakłady te obejmują [Pokrzywa 2000]:

- wydatki produkcyjne, do których zalicza się wartość obrotowych środków produkcji i usług nabywanych przez rolników na cele produkcji bieżącej oraz wynagrodzenie pracowników najemnych;
- amortyzację trwałych środków produkcyjnych, czyli wartość odpisów amortyzacyjnych budynków gospodarskich, maszyn, urządzeń i narzędzi rolniczych;
- koszty majątkowe i świadczenia finansowe; są to pozostałe koszty pośrednie, które nie mają postaci materialnej, ale są ściśle związane z funkcjonowaniem gospodarstwa (ubezpieczenia, podatki, czynsze dzierżawne, odsetki itp.).

Oprócz wymienionych rodzajów kosztów należy wyliczyć koszty pracy członków rodziny rolnika, które są iloczynem nakładów pracy wyrażonych w godzinach i szacunkowej opłaty 1 godziny pracy (ustalonej na podstawie średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej i liczby godzin przepracowanych rocznie w rolnictwie). Po dodaniu kosztów pracy własnej do nakładów pieniężnych uzyskuje się pełne koszty produkcji. Nakłady pieniężne w gospodarstwach IERiGŻ w Wielkopolsce i kraju ogółem w latach 1990-2003 przedstawiono na rys. 1.

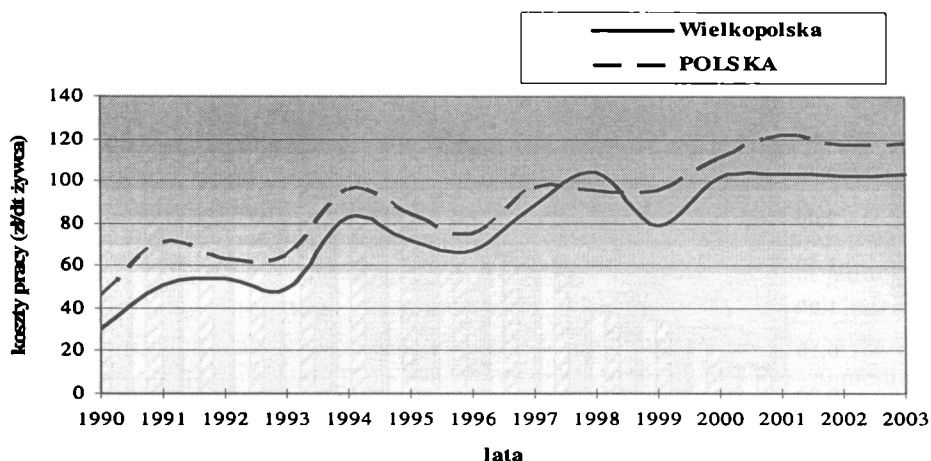
Uwaga – dla lat 2002-2003 dane szacunkowe.

Rys. 1. Nakłady pieniężne zł/kg produkcji żywca wieprzowego w gospodarstwach trzodowych IERiGŻ w Wielkopolsce i kraju ogółem w latach 1990-2003

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pokrzywa... 1994-2003; Juchnowska 2003].

Gospodarstwa w Wielkopolsce generowały dużo wyższe koszty w przeliczeniu na jednostkę powierzchni. Średnio w badanym okresie były one wyższe o ponad 20%. Świadczy to o bardziej intensywnym użytkowaniu użytków rolnych w regionie (co potwierdza m.in. większe zużycie nawozów i środków ochrony roślin). Jeśli natomiast przyjrzyć się nakładom na 1 kg żywca, sytuacja wygląda zupełnie inaczej. W tym zakresie w 12 z 14 analizowanych lat gospodarstwa z województwa wielkopolskiego ponosiły niższe koszty niż jednostki przeciętnie w Polsce. Średnio w całym okresie różnica wyniosła 8 gr/kg żywca (ponad 5%), tj. około 8-9 zł na 1 dorosłej sztuce. Przy wysokiej skali produkcji (rzędu 1000 szt.) są to dla gospodarstwa korzyści wymierne, sięgające niemal 10 000 zł rocznie.

Średnie nakłady pracy własnej na wyprodukowanie 100 kg żywca wieprzowego w latach 1990-2003 wyniosły dla gospodarstw trzodowych w Wielkopolsce 25,5 godz., tj. prawie 20% mniej niż w kraju ogółem, gdzie stanowiły 31,6 godz. Różnica ta była większa na początku lat dziewięćdziesiątych – ponad 30%, a obecnie zmalała do niecałych 14%. Charakterystyczna dla analizowanych lat jest tendencja do obniżania się nakładów pracy, przy czym jest ona znacznie bardziej wyraźna w początkowym okresie, a w latach 1999-2003 można zaobserwować zahamowanie trendu zniżkowego. Ogólnie tempo spadku nakładów pracy własnej w gospodarstwach trzodowych w regionie wyniosło 12% rocznie, a w całej Polsce 14% (rys. 2).

Rys. 2. Szacunkowe koszty pracy własnej (zł/dt żywca wieprzowego) w gospodarstwach trzodowych IERiGŻ w Wielkopolsce i kraju ogółem w latach 1990-2003

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pokrzywa... 1994-2003; Juchnowska 2003].

Koszt pracy własnej (zł/dt żywca wieprzowego) w badanym okresie wyniósł w gospodarstwach trzodowych w Wielkopolsce przeciętnie 78 zł. W tym samym czasie w Polsce ogółem kształtował się on na poziomie 90 zł. Mimo spadku nakładów pracy w przeliczeniu na 100 kg żywca w latach 1990-2003, koszty pracy własnej w regionie wzrosły ponadtrzykrotnie i ponaddwukrotnie w kraju. Średnie tempo wzrostu kształtowało się odpowiednio na poziomie 10 i 8%. Wyższe koszty pracy były spowodowane wzrostem średniej płacy w gospodarce, która była brana pod uwagę przy szacowaniu przeciętnej opłaty za jedną godzinę pracy w rolnictwie. Ten wzrost średniej płacy (23% rocznie) przewyższał spadek nakładów pracy, co w rezultacie przyczyniło się do zwiększenia kosztów.

5. Dochodowość produkcji

Podstawową kategorią mierzenia dochodowości gospodarstwa jest dochód rolniczy [Rychlik 1984]. O jego wysokości decyduje poziom nakładów produkcyjnych (kosztów) oraz wartość produkcji, określona przez ceny sprzedawanych produktów. Przeciętny dochód rolniczy netto (jako kategoria służąca ocenie gospodarowania w dłuższym okresie) w latach 1990-2003 w województwie wielkopolskim wyniósł 15,8 tys. zł/gospodarstwo, podczas gdy w Polsce ogółem – 14,6 tys. zł. Średnio w analizowanym okresie dochody netto w Wielkopolsce były o 12% wyższe aniżeli w kraju. Jeśli chodzi o dochód z 1 dt żywca, odpowiednie wielkości kształtowały się następująco: 87 zł i 82 zł za 1 dt. Różnica wyniosła zatem 6% na korzyść gospodarstw w regionie.

Wyższe niż średnio w kraju dochody z 1 sztuki trzody były w Wielkopolsce rezultatem niższych kosztów produkcji. Zdecydowały o tym lepsze wskaźniki produkcyjno-technologiczne chowu. Według danych IERiGŻ oraz PZPTCh „POL SUS” w województwie notuje się niższe o kilka procent zużycie pasz, większe przyrosty masy ciała zwierząt, wyższą plenność loch oraz wyższe plony roślin paszowych. Wynika to z bardziej nowoczesnych technologii produkcji oraz doświadczenia i kwalifikacji rolników w Wielkopolsce. Należy zauważyć, że różnice w dochodowości byłyby jeszcze bardziej wyraźne, gdyby ceny otrzymywane przez producentów w regionie były co najmniej na poziomie cen uzyskiwanych przez gospodarstwa IERiGŻ średnio w kraju. Tymczasem w analizowanym okresie były one przeciętnie 2-3 grosze niższe na kilogramie żywca. Z punktu widzenia konkurencyjności gospodarstw jest to jednak aspekt pozytywny, tym bardziej, że – jak pokazują badania – gospodarstwa w województwie oferowały żywiec lepszej jakości. Średnia mięsność tusz była około 2% wyższa i wyniosła w 2003 r. prawie 60% [Żak, Szyndler-Nędra 2004].

6. Wnioski

Ocena wyników produkcyjnych gospodarstw trzodowych w Wielkopolsce i skali krajowej prowadzi do następujących wniosków:

- rolnicy w regionie, dzięki bardziej korzystnym wskaźnikom produkcyjno-technologicznym, osiągają ponad 5% niższe koszty produkcji w przeliczeniu na 1 kg żywca wieprzowego;
- niższe koszty pozwalają jednostkom w województwie osiągnąć wyższą dochodowość chowu i mimo nieco mniejszych cen zbytu uzyskiwanych przez gospodarstwa z Wielkopolski gwarantują im bardziej dynamiczny rozwój;
- jednocześnie niższe ceny oferowanego żywca, przy tym lepszej jakości, sprzyjają wzrostowi konkurencyjności producentów z województwa wielkopolskiego, co jest szczególnie istotne w sytuacji nadwyżki podaży mięsa wieprzowego i konieczności „eksportowania” jego części poza granice regionu.

Literatura

- Juchnowska E., *Nakłady czynników produkcji i poziom dochodu rolniczego w gospodarstwach trzodowych w Wielkopolsce* (maszynopis), Zakład Rachunkowości Rolnej, IERiGŻ, Warszawa 2003.
- Pokrzywa T., *Kierunki i skala produkcji w gospodarstwach prowadzących rachunkowość rolną* (dla lat 1990-2001), IERiGŻ, Warszawa, za lata 1994-2003.
- Rychlik T., *Dochód gospodarstwa rolnego*, [w:] *Encyklopedia ekonomiczno-rolnicza*, Państwowe Wydawnictwo Rolne i Leśne, Warszawa 1984.

Wyniki rachunkowości rolnej gospodarstw indywidualnych 2000, red. L. Goraja, IERiGŻ, Warszawa 2001.

Żak G., Szyndler-Nędza M., *Ocena knurów i loszek w fermach hodowlanych w roku 2003 – rasy mateczne*, „Trzoda Chlewna” 2004 nr 8-9.

PRODUCTION RESULTS OF PIG FARMS IN WIELKOPOLSKA AGAINST POLAND BACKGROUND AS A DETERMINANT OF REGION COMPETITIVENESS

Summary

The aim of the paper is to compare the production results, especially costs of raising, of pig farms in Wielkopolska and Poland as a whole, and to estimate the level of competitiveness of producers in the region determined by the prices and quality of animals for slaughter. The analysis comprises the period of 1990-2003 and concerns farms which managed the book-keeping for IERiGŻ in Warsaw.